

XALQARO TOIFADA BOLA O'G'IRLASH MASALASI

Nazarova Mohlaroyim To'lqin qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik

Annotatsiya o'zbek tilida: Ushbu maqolada hozirgi kunda xalqaro huquqda dolzarb hisoblangan vaziyatning tahlili, unga bog'liq bo'lgan jarayonlar, shuningdek unga oid hujjatlar yoritib o'tilgan.

Annotatsiya ingliz tilida: through this article, the analysis of the situation considered relevant in international law, the processes related to it, as well as the related documents are considered.

Annotatsiya rus tilida: В данной статье анализируется понятие, считающееся актуальным в международном праве на сегодняшний день, процессы, связанные с ним, а также связанные с ним документы.

Kalit so'zlar o'zbek tilida: Xalqaro huquq, GAAga kelishuvi, voyaga yetmagan shaxs, Yevropa ittifoqi

Kalit so'zlar ingliz tilida: International law, GAA agreement, minor, European Union

Kalit so'zlar rus tilida: международное право, соглашение ГАА, минор, Евросоюз

Xalqaro toifada bola o'g'irlash - bu bola ota-onasining vasiyligidan (yoki bola uchun ota-onalik mas'uliyati bo'lgan shaxsdan) ota-onaning roziligisiz olib qo'yilgan va chet elga olib ketilgan hollarda sodir bo'ladigan jinoyatdir.

Xalqaro bola o'g'irlash quyidagi hollarda sodir bo'ladi:

- Ota-onalik mas'uliyatini o'z zimmasiga olmagan har qanday shaxs voyaga yetmagan bolani o'z yashash mamlakatidan olib ketganda;
- Chet elga qonuniy safardan keyin bola doimiy yashash joyiga qaytarilmaganda.

Hozirgi kunda barcha davlatlarning qonunchiligiga ko'ra xalqaro toifada bola o'g'irlash jinoyiy huquqbuzarlik hisoblanadi, chunki u qonuniy aktivni himoya qilishga (har ikkala ota-onaning mas'uliyati) ziddir. Buni Italiya qonunchiligi misolida ham ko'rishimiz mumkin.

- Italiya qonunchiligida voyaga yetmagan shaxsni o'g'irlash va chet elda ushlab turish jinoyati Jinoyat kodeksining 574-moddasida belgilangan. Bunga ko'ra, "voyaga yetmagan bolani ota-onasidan o'g'irlasa, uni olib ketsa yoki ushlab tursa ota-onaning xohishiga qarshi xorijda bo'lsa, ota-onalik majburiyatini qisman yoki to'liq bajarishiga to'sqinlik qilgan bo'lsa" jinoyiy javobgarlikka tortiladi.

U quyidagi hollarda huquqbuzarlik sifatida talqin etiladi:

- 18 yoshga to'lmagan bola ushlangan va chet elga ko'chirilganda;
- Voyaga yetmagan bola ota-onalik mas'uliyati bo'lgan kattalarning irodasiga qarshi chet elga olib ketilganda (bu birinchi bandda ham qo'llaniladi)
- Harakat (chet eldagi xatti-harakatlar) to'liq yoki qisman ota-onaning farzandiga nisbatan jismoniy faoliyatni amalga oshirishga to'sqinlik qilganda.

Voyaga yetmagan bola chet elga olib ketilgan bo'lsa, boshqa shaxslar ota-onalik huquqlarini qabul qilishi yoki ota-onalik huquqlaridan foydalanilishi mumkin emas. Bu jinoyat uchun 1 yildan 4 yilgacha ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutiladi

Balog'atga yetmagan shaxs kamida 14 yoshga to'lgan va ko'chib o'tishga roziligini bildirgan taqdirda, javobgarlikni engillashtiradigan yagona holat bo'lishi mumkin. Bunday holda, amaldagi qamoq jazosi 6 oydan uch yilgacha kamaytiriladi.

Endi esa xalqaro huquq doirasiga qaytadigan bo'lsak, voyaga yetmaganlarning xalqaro o'g'irlanishini tartibga soluvchi ikkita xalqaro qonunchilik mavjud. Ikkalasi ham bolaning o'z vataniga zudlik bilan qaytishini ta'minlash uchun favqulodda choralari sifatida ishlab chiqilgan. Ularning maqsadi, bolani imkon qadar tezroq avvalgi turmush sharoitiga qaytarish va bolaning to'g'ri va muvozanatli psixologik rivojlanishiga ota-onalardan birining majburiy yo'qligi tufayli zarar yetkazishi mumkin bo'lgan holatlarni cheklashdir.

1980-yil 25-oktabrdagi Gaaga konvensiyasi mavzuning fuqarolik jihatlariga e'tibor qaratadi. Italiyada u 1994-yil 15-yanvardagi 64-sonli qonunga kiritilgan. Bu ko'p tomonlama shartnoma bo'lib, bolani o'z mamlakatidan boshqa mamlakatga ko'chirish yoki o'z vataniga qayta kirishning yo'qligi ularning manfaatlariga mos kelmasligi tamoyiliga asoslanadi. Gaaga konvensiyasi tartib-qoidalari, agar bola doimiy istiqomat qiluvchi davlat ham, bola olib ketilgan davlat ham Konvensiyani ratifikatsiya qilgan bo'lsa va o'g'irlab ketilgan bola hali 16 yoshga to'lmagan bo'lsa, qo'llanilishi mumkin. Agar bola noqonuniy ushlab olingan bo'lsa va tomonlarning hech qaysisi 1980-yildagi Gaaga kelishuvining a'zosi bo'lmasa, so'rov to'g'ridan-to'g'ri yuqorida ko'rsatilgan xorijiy davlatga, konvensiyaga murojaat qilmasdan yuborilishi kerak.

Konvensiya o'g'irlangan bolalarning xavfsiz qaytishiga erishish uchun soddalashtirilgan va markazlashtirilgan aloqa tizimini yaratdi. Bola tug'ilgan mamlakatning markaziy hokimiyatiga yoki bolaning hozirgi istiqomat qiluvchi mamlakatining markaziy hokimiyatiga ham xuddi shunday murojaat qilish mumkin. Bolani vataniga qaytarish uchun birinchi urinish javobni talab qilmaydi. Agar birinchi urinish muvaffaqiyatli bo'lmasa, arizachi yoki ularning vakili bo'lgan organ qaytarib berish to'g'risidagi buyruqni olish uchun istiqomat qilinayotgan davlatidagi sudga murojaat qilishi mumkin. Qaytish buyrug'ini chiqarishga olib keladigan huquqiy protsedura so'ragan mamlakatning odatiy jarayonlariga muvofiq amalga oshiriladi. Bola sud jarayoni davomida guvohlik beradi (va ayniqsa, Yevropa davlatlari buni sud jarayonidan oldin ko'rib chiqishadi), agar u yoshi/yetukligi bilan bog'liq sabablarga ko'ra bola uchun nomaqbul deb hisoblanmasa. Bolani qaytarish uchun konvensiyaga kim murojaat qilsa, u bola uchun qonuniy javobgar bo'lganlardan biri bo'lishi kerak.

YI Kengashining 2201/2003-sonli qarori ota-onalarning mas'uliyati masalalarida yurisdiksiya, tan olish va qarorlarni ijro etishni belgilaydi. Muayyan a'zo davlatda qabul qilingan qarorlar boshqa a'zo davlatlarda hech qanday zaruriy tartib-qoidalarsiz tan olinadi (zaruriy istisnolar bundan mustasno, ya'ni agar bu bolaning eng yaxshi manfaatlariga yoki jamoat tartibiga zid bo'lsa, agar bola birinchi navbatda eshitilmagan bo'lsa yoki boshqa tomonni eshitmasdan qaror qabul qilingan bo'lsa). Ushbu nizom bolalarni noqonuniy olib ketish va ushlab olishga sanksiya berish uchun javobgardir.

Maskur vaziyatda bolani qaytarish tartibiga to'xtaladigan bo'lsak, Gaaga konvensiyasi va 2201/2003 reglamenti bolalarni ularning joylashgan joyiga qarab qaytarishning ikki xil turini nazarda tutadi.

1) Faol protseduralar: yashash joyidan xorijiy davlatga o'g'irlashlarga nisbatan.

2) Passiv protseduralar: voyaga yetmagan bola o'z mamlakatidan olib ketilib, boshqa mamlakatga olib kelingan holatlar uchun.

--Faol protseduralar (voyaga yetmagan shaxsni o'z davlatiga qaytarishni so'rash)

O'g'irlangan yoki istamagan holda ushlab olingan bolani qaytarish uchun ariza beriladi. Ruxsat etilgan maksimal vaqt - bolaning ketganidan yoki qaytib kelmaganidan keyin bir yil hisoblanadi.

Qabul qiluvchi davlatning yuridik organlari, shoshilinch tartibda, arizaga javob berish uchun 6 haftaga ega. So'rovni qabul qilish uchun so'rovchi bolaning ilgari odatda ushbu davlatda yashaganligini va bola qonun bilan ularga berilgan bolalarni vasiylik qilish qoidalarini buzgan holatda ekanligini ko'rsatishi kerak.

Agar ariza bir yil muddatdan keyin berilgan bo'lsa, bolaning hozirgi joylashgan mamlakatining yuridik organi hali ham uni darhol qaytarish to'g'risida buyruq berishi yoki bolaning yangi muhitda joylashishini asoslab, arizani rad etishi mumkin. Qaytish buyrug'i bolani o'z mamlakatiga qaytaradigan favqulodda choradir.

Shuningdek ariza quyidagi hollarda rad etilishi mumkin:

- Ariza beruvchi bolaning ko'chishiga roziligini ko'rsatsa.
- Voyaga yetmagan bolaning o'z vataniga qaytganida jismoniy yoki ruhiy zarar ko'rish xavfi mavjud bo'lsa.

- Voyaga yetmagan shaxs mustaqil qaror qabul qilishga qodir deb hisoblanib, vataniga qaytarilishiga qarshi bo'lsa.

- Sudyaning fikricha, repatriatsiya "murojat qilingan davlatda inson huquqlari va erkinliklarini himoya qilishning asosiy tamoyillariga" zid bo'lgan taqdirda.

--Passiv protseduralar (Bolani olib kelingan davlatidan o'z davlatiga qaytarish)

Agar bola ma'lum davlatga noqonuniy olib borilgan bo'lsa, bolani qaytarish tartibi voyaga yetmagan shaxs vatanining markaziy hokimiyatiga o'g'irlab ketishdan jabrlangan tomonning iltimosiga binoan yoki bolaning iltimosiga binoan boshlanishi mumkin. Ushbu davlatning markaziy organi so'rovning asosli yoki asosli emasligini tekshiradi. Agar u asosli bo'lsa, rasmiylar politsiyaga bolani topish bo'yicha ko'rsatma berishi mumkin. Agar kim voyaga yetmagan shaxsni ushlab tursa, bolani o'z vataniga ixtiyoriy ravishda qaytarish niyatida bo'lmasa, o'z mamlakatining markaziy organi bolani joylashgan joyiga ko'ra, voyaga yetmaganlar bo'yicha vakolatli sudga, davlat prokuraturasiga qaytarish so'rovini va tegishli hujjatlarni yuboradi. Sud jarayonlarida ushbu holat ko'rib chiqiladi va agar hoxlasa ariza beruvchi taraf o'z tarjimoni bilan ishtirok etishi huquqiga ega. Sud darhol ijro etuvchi qaror chiqaradi. Farmon ustidan shikoyat faqat kassatsiya sudi orqali berilishi mumkin, biroq shikoyat qarorning amal qilishini to'xtatib turmaydi.

Ariza muvaffaqiyatli bo'lgan taqdirda, prokuratura bolaning xavfsiz qaytarilishini ta'minlaydi.

Maqolaning yakuniy qismi sifatida voyaga yetmagan bolaning o'g'irlanishi haqida

qanday xabar berish haqida fikr yuritadigan bo'lsak, voyaga yetmagan shaxsni o'g'irlash to'g'risidagi ariza prokuror yoki politsiya organi orqali amalga oshiriladi. Hisobot topshirilgandan so'ng, tegishli yashash joyidagi fuqarolik sudiga shoshilinch choralar ko'rishni so'rash kerak, bu hatto o'g'irlagan ota-onaning ota-onalik mas'uliyatini to'xtatib turish yoki bekor qilishni ham o'z ichiga olishi mumkin. Farzandini chet elga olib ketgan ota-ona bir-biri bilan ajrashgan taqdirda, ariza beruvchining yashash joyidagi fuqarolik sudiga ariza berilishi mumkin.

Chet elga olib ketilgan voyaga yetmagan bolaning o'g'irlab ketilishi haqida Tashqi ishlar vazirligiga ham xabar berilishi mumkin. Agar bola ko'chirilgan mamlakat Gaaga konvensiyasini imzolagan bo'lsa, konvensiya faollashishi uchun o'g'irlab ketish haqida Adliya vazirligi, Voyaga yetmaganlar adliya boshqarmasi orqali markaziy organga xabar berilishi mumkin. Bundan tashqari ushlab turilgan bola Yevropa hamjamiyatining istalgan mamlakatida topilsa, 2201/2003 Yevropa qoidalari qo'llaniladi.

Xulosa sifatida aytishimiz mumkinki, voyaga yetmagan bolani o'g'irlashdan keyin qisqa muddatda qaysidir jarayonlarni amalga oshirish oson emas, ayniqsa, agar bu xalqaro holatdagi tutib turish bo'lsa. Ideal holda, o'g'irlashdan oldin va bolani chet elga olib ketishni to'xtatishga harakat qilish yaxshiroqdir.